

rás töltötte be a vaskos oszlopsor mögötti hosszú verandát, majd kamaszhangok mutáló nyerítése és csiklandós leánykacagás szűrődött ki a falak mögül, s amikor beköltöztek a Mandl kisasszonyok, pipacs szín arccal hallgathatták a szomszédos szobákban szerelmeskedő párokat, akik majd szétvették maguk körül a házat, miközben nehézkesen, csikorogva fordult alattuk a láthatatlan, hatalmas kerék: a beköszöntő huszadik század.”

Vagy egy másik szép, népies példa: „szülőágy, gyermekágy, nászágy, betegágy, meg amiből nem kelünk föl többet. Az a szerencsés ember..., akit abból a nyoszolyából visznek ki a temetőben, amelyikben a világra jött.”

S nyilván ez az, ami a tragikus századokban csak keveseknek jutott osztályrészül. Örök jelen időben szerepel ez a mondat: „Nem tudjuk, hogy a mi világunk most éli utolsó perceit...” (*Ha lejönnek a szarvasok*), nem is szeretném magyarázni. Mélyen belénk ívódik a címként is kiemelt – de teljes formájában így szereplő – gondolat: „Különös tartomány a múlt, benne éppúgy megtörténhet bármi, mint a jövőben...” (*Vánca Trézi rúdlilepedője*). Lélektani realizmus, líraiság, folklorisztikusság, misztikusság: talán ezekkel tudnám legjobban jellemezni Jámborné Balog Tünde elbeszéléseit, amelyekkel szinte egyedülálló a mai magyar irodalomban.

BENCE ERIKA

Kálmán Gábor: Janega Kornél szép élete

Kalligram, 2018

Ha jól gondolom, épp azt a regényt olvassuk, amelyre Janega Kornél többször is utal az elbeszélésben. A harmincas éveiben járó, felvidéki származású, az elbeszélés jelen idejében már egy évtizede a Vízivárosban élő férfi a hazátlanság, az otthontalanság és a szeretetlenség traumáját igyekszik oldani az írással. Az idegenség és a hiány három kifejtett élménye közül természetesen az utóbbi, a társtalanságot és a magányt is magában foglaló szeretethiányos állapot a legösszetettebb probléma az életében.

Feltehetően ezt, vagyis a *Janega Kornél szép élete* című regény kéziratát viszi magával, amikor a szakítás okozta csalódottság és elhagyatottság érzése elől egy Isten háta mögötti szőlőhegyre vonul el, viszi magával válását követően a Dob utcai lakásba az íróasztallal együtt, s ez van vele Koperben is, ahova „töredezettség-mentesíteni” utazik, és napszúrást kap. Az is valószínű, hogy e regény előzményére utal, amikor második befejezett könyvét említi, amelynek alapélményéről, az apa eltűnéséről mint „harminc éve érlelődő” élményről beszél, amit „ki kellett írnia” magából, s amelyben megpróbálja lezárni az „apatörténetet”:

„Szép halált adtam az apámnak. Tulajdonképpen fel is mentettem minden tekintetben. Hagytam, hogy inkább a főszereplőt falja föl az élete. Vagyis csak néhány hónapja volt, hogy tisztességesen

megöltem az apámat, és biztos voltam benne, hogy ezzel végre lezártam a történetet.”

Elbeszélői reflexió egyértelműsíti számunkra, hogy az új regény megírását kiváltó mozzanat a halottnak hitt apa felbukkanása („anagorízis” a késő barokk regényekben!) volt: „Aztán ott találtam magam a saját regényem díszleteiben.”

De nemcsak saját, korábbi regényének (referenciális értelemben ez Kálmán Gábor *A temetés* című, 2016-ban megjelent műve) kontextusában, hanem más alkotások szöveghálójában, sorában is értelmezhető a *Janega Kornél szép élete*. Nem lehet nem szándékos például a *Rezeda Kázmér szép élete*re vonatkozó allúzió. A *Napszúrás* című fejezetben bolyongó „idegen” habitus (a perzselő nappal küszködő Janega) Albert Camus *Az idegen* – régebben *Közönyként ismert* – című művének főhősére, Mersault-ra is emlékeztet valamelyest. Az apával való konfliktus, illetve az „apahiányos” állapot az ún. „aparegények” (ha a 20. század utolsó harmadában vagy még korábban megjelent hasonló regényeinek felsorolásától eltekintünk: mint Györe Balázs *Halottak apja*, Dragomán György *A fehér király* című könyvei) típusába való besorolhatóságát is lehetővé teszi. A gimnazistalét és útkeresések ábrázolása, a korosztály tagjai szexuális életének naturális, olykor durva leírása révén Kontra Ferenc *Gimnazisták* (később: az *Idegen*-trilógia egyik darabja) című mű-

vét, illetve – kevésbé brutális megformálásban – a *Holtverseny*, Totth Benedek nemzedékregénye szexjeleneteit is behozza a képbe. A vajdasági magyar irodalomban Sirbik Attila *St. Euphémia* című kisregényének világával rokonítható.

Janega Kornél elbeszélői nézőpontja a „kettős” visszatekintés jellegzetességét mutatja: úgy meséli el válságkorszakának eseményeit, hogy egyszerűs mind a „mögöttes” történetet, az okok és előzmények rendszerét is feltárja, elbeszéli. A harmincas éveiben járó férfi élete krízisbe jutásának előidézői ugyanis gyermekkorának traumáiban, családjának az alkoholista és szélhámos apa magatartása miatti széthullásában ismerhetők fel. Sematikus kép és közhelyes tanulságok képződnének azonban csak bennünk, ha az elbeszélő történetnek nem volnának többértelmű „csavarai”, fordulatai. A főhős már-már hisztérikus megnyilatkozásai, tétova – az apával szemben labilis határozottságú – állásfoglalásai arról győznek meg bennünket, hogy nincs minden rendben az ő lelkiismeretével sem; akár szándékosan, akár anélkül, de találkozásai leírása és elbeszélése során még enyhe részvétet is ébreszt bennünk az apa iránt, miközben saját korlátoltságát is érzékelteti. Ez a sejtésünk kifejezett formát azokban a részekben nyer, amelyekben a haldokló apával való utolsó találkozásának jeleneteit írja le, metaforikus kifejezést pedig az utolsó, *A pokol lovasai* című fejezetben. Már az a mozzanat is kétségeket ébreszt bennünk lelki egyensúlyát illetően, miszerint azért megy el – minden ellenérzésével dacolva – meglátogatni a szlovákiai elfekvőben haldokló apát, noha úgy véli, elárulta és lerombolta benne a gyermekkorát és a szereteten alapuló hitet, mert „hátha mégis van Isten”. Ugyancsak lelki válságát érzékelteti az apokaliptikus (kicsit még a *Lear király* viharjelenetét is megidéző) kép, amelyet a látogatásból hazafelé tartó úton vizionál:

„Egy út menti szőlősornál hajtottunk. Négy madárijesztő őrizte a rendet a szőlőben, szedett-vedett, kopott ruhákba öltözött, torzonborz bábok. Amikor utánuk néztem a visszapillantó tükörben, a gomolygó fekete felhők alatt úgy tűnt, mintha üldözne minket négy fakó lovas.”

Az „apokaliptikus négy lovasa” klasszikus jelentésein túl több aszociációt is életre hívnak ezek a képsorok. Magyarul *Fakó lovas* címen vált ismertté például a Clint Eastwood által 1985-ben rendezett *Pale Rider* című amerikai film, amelynek „idegen” hőseit is maga alakítja. A démonikus madárijesztő-kép már

a második, lokációját tekintve a szőlőhegyen játszódo fejezetben megjelenik: „A szőlősor tetején, a házoldal mellett félelmetes madárijesztő bókolt az érkezőnek. Fekete pantallót viselt, fején hatalmas kolozsvári cigánykalap, a mellét képező zsákvássonra neonzöld mulatózakó feszült.” Az elbeszélőnek Gotham city baljós árnyai, az olvasónak – emellett – a fej nélküli lovas számos filmben feldolgozott, egyébként sokkal korábbi, Washington Irving *Álmosvölgy legendája* (*The Legend of Sleepy Hollow*) című, 1820-ban napvilágot látott novellájában is megjelenő története juthat eszébe. Ha valóságra fordítjuk a Janega Kornél életében megjelenő „fakó lovas” (madárijesztő, apokaliptikus négy lovas) képet: a hazátlanság, az otthontalanság, a család- és a szeretetnélküliség állapotaival helyettesíthetjük be.

Bonyolult, de jól megkomponált időszerkezetű regény a *Janega Kornél szép élete*. Az olvasó nem is lehet mindig biztos abban, hogy jól regisztrálja-e az időbeli vissza- és előreugrásokat – ugyanakkor ez nem változtat a történet kimenetén és jelentésén. A *revolver* című, kissé groteszk és fanyar hangvétellű első fejezetről például egy darabig azt hihetjük, hogy funkciótlannul illeszkedik az én-elbeszélő kudarc-történeteket jelölő, novellisztikus kiképzésű elbeszéléssorozata elé. Csak fokozatosan jövünk rá, hogy ez, az elbeszélő történet aktuális idejéhez képest már utólagos természetű, tehát a fő történet-szál lezárása utáni eseményeket megjelenítő fejezet többszörös szerepet is betölt a regény elején. Egyrészt a főhős tétova, olykor pipogya, máskor kissé korlátolt magatartását világítja meg, másrészt itt esik szó gyermekkorának legmélyebb s talán minden rossz forrását is jelentő traumájáról, a kisebbségi lét másodrendűvé degradáló helyzetéről:

„Egyszer fogtam légpuskát gyerekkoromban, csehszlovák gyártmány volt, masszív és nehéz. A szlovák falusi fiatalok büszkén pózoltak vele, mintha háborús hősök lennének, én csak a háttérben álltam szandálban meg sárga rövidgatyában, mint egy szocialista plakáton, szerencsétlenül [...] Csoda, hogy nem rám lőttek azzal a légpuskával. Ahogy erre gondoltam, egy pillanatra el is felejtetem a lábam között, a gumi lábtörlőn zacskóban heverő, töltött revolvért, magamat képzeltem el huszonöt évvel korábban, ahogy a Szlovák-középhegység lankáin szaladok, hátamon egy célkeresztrel.”

E fordított időrendben, amikor Janega szlovákiai illetőségű édesanyjával, valamint elhunyt „nevelő-

apja” svájci és amerikai lányaival egy autóban utazva meg akar szabadulni a véletlenül előkerült revolvertől úgy, hogy – a nők rábeszélésére – a Dunába szándékozik hajítani, de alkalmatlannak minősül rá – a jelölt időben már „túl van mindenben”. Nemcsak a regényfikció világában, hanem a valóságban is eltemette az apját, sőt, ez utóbbi történetről is megírta visszaemlékezéseit, azt a regényt, amit ez az első fejezet vezet be. A vér szerinti apával való zűrös kapcsolata és az eltűnése, majd a halála kiváltotta üresség helyét most az anyja idős és az apánál sok szempontból karakánabb barátjának, „majdnem” mostohaapjának a példája és tör-

ténete tölti be. A feleslegessé vált fegyver terhét nem véletlenül azonosítja saját megélt harmincöt évének súlyával és traumájával, amelyet el szeretne távolítani magától:

„Úgy éreztem, mintha az életemet hurcolnám ebben a tesztkós szatyorban, minden nyugót és szart, amit igyekeztem elfelejteni és kizárni, de mégis mindig utolért.” A fegyver eltüntetésének kudarca ellenére (hiszen végkifejlete szerencsés: különösebb gond nélkül átveszi a rendőrség) a történet felütésének kesernyés-szomorkás alaphangja rejt magában némi reményt: helyreállt/helyreállhat a „világrend” Janega Kornél élete körül.

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

Hitel, nemzetpolitikai szemle – Egy nemzedék üzenetei napjaink olvasatában

Faluház és Ravasz László Könyvtár Kiadó, Jancsó Alapítvány, 2018

Szeretni Erdélyt!

Ez a parancs, ez az imperativus különböző hangsúlyt kapott az elmúlt századokban. A magyar királyság és fejedelemségek korában alanyi jogunk volt hozzá. Miután bekebelezték a Habsburgok, sajogni kezdett a lelkünk. A Monarchia időszakában elveszítette identitását. Trianon után sikoly lett belőle. Munch képeinek iszonyatos, rejtélyes nőalakjáról ismert sikoly. A nagy norvég által megmintázott alak rettenetét élte át az, aki lelki és szellemi energiáit Erdély, az erdélyiség, az erdélyi sors szolgálatába állította.

Ma is dübörög bennünk a kiáltás: Szeretni Erdélyt!

Ha az izzás okos ésszel, higgadt bölcsességgel társul (ma csak ez az egyetlen út járható!), akkor minden célt, álmat, akaratot, szándékot egyetlen szóba lehet sűríteni: munka.

Dolgozni kell!

Dolgozni kell Erdélyért, mert amit érte teszünk, azt az összmagyarságért tesszük.

Egy summáslegény és egy hatalmas, tonnás könyv váltotta ki a fenti, rövid elmélkedést. A summáslegény: Szász István Tas. A tonnás könyv: *Hitel, nemzetpolitikai szemle. Egy nemzedék üzenetei napjaink olvasatában. Az Újraélesztés és az Öröklött szolgálat* munkáival együtt triptichont alkot a Szász-életműben.

Méreteiben Mátyás Corvináira emlékeztet: 30+25 cm. 920 oldal! Súlyát kilogrammban illetlenség lenne lemérni. Mit kezdhet a jegyzetíró ekkora tengerrel? Nem is tengerrel, Himalája-hegytömbbel? Még statisztikát sem lehet készíteni a cikkek, esszék, tanulmányok, kiáltványok sokaságáról. Csak a felsorolás kitenne egy új könyvet. Az alaphelyzetet viszont föl kell vázolni.

Erdélyben Trianon után először az irodalom munkásai mozdultak. Közismert az Erdélyi Helikon, a Pásztortűz folyóiratok körül kibontakozó mozgalom. A közéletiség, a publicisztika, a zsurnalizmus megkésve, de annál határozottabb hangon 1935-ben jelentkezett. Ez év januárjában jelenik meg Kolozsvárott a *Hitel* félhavi szemle. Rövid életűnek bizonyult, júniusban megszűnt. Szerkesztője és kiadója: Koós Kovács István, de lényegében Makkai László és Venczel József fogott össze, hogy fórumot teremtsenek szociológusok, közgazdászok, zsurnaliszták számára. Ez az ún. kis *Hitel*. A nagy *Hitel* negyedévenként jelent meg 1936-tól 1944-ig. Szerkeszti: Albrecht Dezső, Kéki Béla, Venczel József, Vita Sándor.

A fent említett tonnás könyv szerkesztője, Szász István Tas, mondhatni, az anyatejjel szívta magába a kolozsvári *Hitel* atmoszféráját, szellemét, mivel a szülei, Szász István gazdamérnök és Hort Ily színésznő otthonukba fogadták a szerkesztősé-